

TADEUSZ STANISŁAWSKI

NOWE REGULACJE DOTYCZĄCE DAROWIZN NA CELE KOŚCIELNE

Darowizny są podstawowym środkiem wspierania przez wiernych działalności kościołów i związków wyznaniowych. Jednak tylko część z nich ma korzystny dla podatnika wymiar finansowy w postaci możliwości skorzystania z ulg i zwolnień podatkowych. Takie tylko darowizny będą przedmiotem niniejszego opracowania. Dotyczy to zarówno darowizn przekazywanych na mocy ustaw podatkowych, jak i ustaw o stosunku państwa do kościołów i związków wyznaniowych oraz pomniejszenia podatku o kwoty przekazane organizacjom pożytku publicznego. Regulacje prawne dotyczące tej części prawa podatkowego ulegają ostatnio zmianom, a przyjmowane rozwiązania trudno uznać za stabilne i jednoznaczne. Nie służy to ani budowaniu pewności prawa po stronie podatników, ani tym bardziej stabilizacji w tym zakresie dobrych stosunków między państwem a kościołami i związkami wyznaniowymi. W sytuacji prawnej wyznaczonej obecnie przez znowelizowane ustawy o podatkach dochodowych od osób fizycznych¹ i prawnych² oraz przez zupełnie nową ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie³ widoczne są istotne

¹ Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz. U. z 2000 r., nr 14, poz. 176 – tj. z późn. zm. (dalej: updf).

² Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz. U. z 2000 r., nr 54, poz. 654 – tj. z późn. zm. (dalej: updp).

³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz. U. nr 96, poz. 873 (dalej: ustawa o wolontariacie).

zmiany, część jednak przepisów – pomimo zawirowań na etapie parlamentarnych projektów nowelizacji – wykazała się trwałością.

1. DARZYŃCY

Dokonującymi darowizn wspierających działalność Kościoła mogą być zarówno podatnicy podatku dochodowego od osób fizycznych, jak i od osób prawnych, opłacający te podatki na zasadach ogólnych. O zaliczeniu konkretnego podmiotu do tej grupy decydują odpowiednio podatek dochodowy od osób prawnych (updp) i podatek dochodowy od osób fizycznych (updf). W razie wspólnego opodatkowania małżonków podatkiem dochodowym od osób fizycznych każde z nich odlicza kwoty dokonanych darowizn od swojego dochodu (art. 6 ust. 2 updf).

2. CELE DOKONYWANYCH DAROWIZN

Spośród obszernego katalogu celów darowizn preferowanych przez ustawodawcę do końca 2003 r. i wymienianych w ustawach o podatkach dochodowych od osób fizycznych i prawnych obecnie pozostały tylko dwa. Wśród nich jest cel kultu religijnego (art. 18 ust. 1 pkt 7 updp⁴ oraz art. 26 ust. 1 pkt 9 lit. b). Przepis ten stanowi, że podstawę opodatkowania podatkiem dochodowym od osób odpowiednio prawnych lub fizycznych stanowi dochód po odliczeniu darowizn na cele kultu religijnego. W tym przypadku nie zmieniła się również szeroko pojęta definicja celów kultu religijnego. Jako darowizny na ten cel rozumie się „środki przeznaczone dla kościołów, związków religijnych i kościelnych osób prawnych”⁵. Drugi cel (a właściwie ich grupę) stanowi sfera zadań publicznych określonych w art. 4 ustawy o wolontariacie (art. 18 ust. 1 updp oraz art. 26 ust.

⁴ Zmiana wprowadzona nowelizacją updp. Dz. U. z 2003 r., nr 202, poz. 1957.

⁵ Wykładnia Ministerstwa Finansów zawarta w piśmie okólnym z dnia 31 października 1995 r., PO 2/11-01573/95, Biuletyn Skarbowy 1995/4/14.

1 pkt 9 lit. a updf)⁶. Obszerny ich katalog zawiera 24 pozycje⁷. Wydaje się być bardzo istotne, iż na mocy art. 4 ust. 2 ustawy o wolonta-

⁶ Zmiana wprowadzona nowelizacją updf. Dz. U. z 2003 r., nr 202, poz. 1956.

⁷ Art. 4 ust. 1: „Sfera zadań publicznych, o której mowa w ustawie, obejmuje zadania w zakresie:

- 1) pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób;
- 2) działalności charytatywnej;
- 3) podtrzymywania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej;
- 4) działalności na rzecz mniejszości narodowych;
- 5) ochrony i promocji zdrowia;
- 6) działania na rzecz osób niepełnosprawnych;
- 7) promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy;
- 8) upowszechniania i ochrony praw kobiet oraz działalność na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn;
- 9) działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości;
- 10) działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych;
- 11) nauki, edukacji, oświaty i wychowania;
- 12) krajoznawstwa oraz wypoczynku dzieci i młodzieży;
- 13) kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji;
- 14) upowszechniania kultury fizycznej i sportu;
- 15) ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego;
- 16) porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przeciwdziałania patologiom społecznym;
- 17) upowszechniania wiedzy i umiejętności na rzecz obronności państwa;
- 18) upowszechniania i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji;
- 19) ratownictwa i ochrony ludności;
- 20) pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą;
- 21) upowszechniania i ochrony praw konsumentów;
- 22) działań na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami;
- 23) promocji i organizacji wolontariatu;
- 24) działalności wspomagającej technicznie, szkoleniowo, informacyjnie lub finansowo organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3, w zakresie określonym w pkt 1-23”.

riacie istnieje możliwość rozszerzenia tego ustawowego katalogu w drodze rozporządzenia Rady Ministrów.

3. ADRESACI DAROWIZN (OBDAROWANI)

Adresatami darowizn na cele kultu religijnego mogą zatem być kościelne osoby prawne oraz jednostki nieposiadające takiej osobowości. Ograniczeniem w przypadku darowizn pieniężnych może być w takim wypadku wymóg posiadania rachunku bankowego. Obdarowanymi nie mogą też być – przede wszystkim – żadne osoby fizyczne, jak też osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, a prowadzące działalność gospodarczą, polegającą na wytwarzaniu wyrobów przemysłu elektronicznego, paliwowego, tytoniowego, spirytusowego, winiarskiego, piwowarskiego, a także pozostałych wyrobów alkoholowych o zawartości alkoholu powyżej 1,5%, oraz wyrobów z metali szlachetnych albo z udziałem tych metali, albo handlu tymi wyrobami⁸.

Darowizna na cele pożytku publicznego musi być przekazana organizacjom, o których mowa w art. 3 ust. 2 i 3 tej ustawy, prowadzącym działalność pożytku publicznego w sferze zadań publicznych określonych w tej ustawie. Art. 3 ust. 3 pkt 1 umożliwia prowadzenie działalności pożytku publicznego również osobom prawnym i jednostkom organizacyjnym działającym na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego.

Taka regulacja stwarza możliwość wystąpienia kościelnych osób prawnych i innych jednostek organizacyjnych jako adresatów darowizn z obu obowiązujących tytułów.

⁸ Art. 26 ust. 5 updf.

4. PRZEDMIOT DAROWIZNY

W praktyce najpowszechniejszym przedmiotem dokonywanych darowizn są środki pieniężne. Jak wynika jednak pośrednio z art. 26 ust. 7 updf i art. 18 ust. 1c updp, przedmiotem darowizny mogą być też inne rzeczy lub prawa rzeczowe. Wtedy jednak zachodzi konieczność podania ich wartości uwzględniającej należny podatek od towarów i usług (VAT), jeśli są nim objęte. Wartość taka może być zakwestionowana przez organa podatkowe i ostatecznie ustalona przez powołanego w tym celu biegłego. Procedura taka wydaje się jednak niecelowa w przypadku osób fizycznych i ich limitu kwotowego darowizn – 350 zł. Koszty całej operacji łatwo mogą przekroczyć wartość przedmiotu sporu.

5. KWOTY DAROWIZN

Od 2004 r. zmianie uległy zarówno limity darowizn podlegających odliczeniom od podstawy opodatkowania, jak i zróżnicowany został mechanizm ich obliczania. Podatnicy podatku dochodowego od osób prawnych mogą odliczyć darowizny w wysokości do 10% dochodu. Limit ten jest jednakowy w odniesieniu do darowizn na cele kultu religijnego, jak i na rzecz organizacji pożytku publicznego. Jak już wspomniano, podatnik chcący wesprzeć działalność Kościoła, może skorzystać z jednej lub z obydwóch możliwości. W takim jednak wypadku ma zastosowanie ogólny limit zawarty w dodanym ust. 1a art. 18 updp, ustalający całkowitą łączną kwotę możliwych odliczeń również na 10% dochodu.

Zdecydowanie bardziej radykalne zmiany ustawodawca wprowadził do ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych. W miejsce dotychczasowego limitu procentowego (10%) wprowadzono limit kwotowy – 350 zł. Limit ten ma również podwójny charakter – odnosi się do każdego z dwóch możliwych celów darowizn, jak i do łącznej kwoty podlegającej z tego tytułu odliczeniu od podstawy opodatkowania⁹.

⁹ Art. 26 ust. 1 pkt 9 i ust. 5 updf.

Od 2005 r. planowany jest powrót do limitu procentowego w wysokości 6% dochodu¹⁰.

6. DOKUMENTACJA PONIESIONYCH WYDATKÓW

Sposób dokumentowania poniesionych wydatków jest zależny od przedmiotu darowizny i analogiczny w przypadku podatników podatku dochodowego od osób prawnych i fizycznych.

Jeśli przedmiotem darowizny są pieniądze, to poniesione wydatki podlegają odliczeniu wyłącznie, jeśli są udokumentowane dowodem wpłaty na konto obdarowanego¹¹. Niemożliwe jest zatem uwzględnienie pokwitowania obdarowanego lub dowodu wpłaty w kasie właściwej instytucji. Dodatkowo trzeba będzie w zeznaniu podatkowym wykazać kwotę darowizny, kwotę dokonanego odliczenia i dane obdarowanego (nazwę i adres)¹².

Kiedy zaś przekazuje się darowiznę innego rodzaju niż pieniężną (towary, usługi itp.), wtedy wymagany jest dokument, z którego wynika wartość tej darowizny oraz oświadczenie obdarowanego o jej przyjęciu¹³. Oświadczenie takie (pokwitowanie) może być złożone na pisemnym oświadczeniu stron o wartości darowizny¹⁴.

7. DAROWIZNY NA KOŚCIELNĄ DZIAŁALNOŚĆ CHARYTATYWNO-OPIEKUŃCZĄ

Konstrukcja, warunki i podstawy prawne tego rodzaju darowizn nie uległy zmianie. Podstawą prawną nie są w tym wypadku ustawy podatkowe, ale ustawy regulujące stosunki między państwem a po-

¹⁰ Druk senacki nr 812.

¹¹ Art. 18, ust. 1c updp i art. 26 ust. 7 updf.

¹² Druk senacki nr 812.

¹³ Tamże.

¹⁴ A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 974.

szczególными kościołami i związkami wyznaniowymi, zawierające odnośne przepisy.

Warunkiem takiego odliczenia jest:

- przeznaczenie darowizny na działalność charytatywno-opiekuńczą prowadzoną przez kościelną osobę prawną;
- potwierdzenie tego faktu poprzez pokwitowanie odbioru;
- sprawozdanie o jej przeznaczeniu na taki cel w ciągu dwóch lat od dnia przekazania darowizny¹⁵.

Mimo stosunkowo długiej już tradycji funkcjonowania tej formy wspierania działalności kościelnej w naszym systemie prawnym (od 1989 r. w przypadku Kościoła katolickiego) wciąż pojawiają się kontrowersje i sprzeczne interpretacje. Spowodowane są one głównie tendencją ustawodawcy do regulowania wszelkich ulg i zwolnień podatkowych wyłącznie w ustawach podatkowych. Systematycznie eliminowane są z polskiego systemu prawnego istniejące wcześniej na mocy innych aktów prawnych ulgi i zwolnienia. Nie oznacza to zawsze, a właściwie wręcz prawie nigdy automatycznego inkorporowania derogowanych przepisów do ustaw podatkowych i często kończy się ostateczną ich likwidacją.

W przypadku darowizn na kościelną działalność charytatywno-opiekuńczą dodatkowym problemem staje się wymagany negocjacyjny sposób interpretacji i wykonania ustaw kościelnych¹⁶. Mimo kontrowersyjnych i nieraz sprzecznych nie tylko interpretacji, ale również wyroków Naczelnego Sądu Administracyjnego wydaje się ustalać linia poglądów w doktrynie aprobująca charakter *legis specialis* ustaw kościelnych wobec – w tym przypadku – przepisów podatkowych, a „jednostkowo poglądy odmienne [...] nie zasługują na aprobatę”¹⁷.

¹⁵ Szerzej na ten temat zob.: T. Staniłowski, *Darowizny na kościelną działalność charytatywno-opiekuńczą*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 2001, t. 2, s. 81-91.

¹⁶ Art. 4 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. nr 29, poz. 154, z późn. zm.

¹⁷ A. Bartosiewicz, R. Kubacki, *Ustawa o podatku dochodowym*, s. 975.

8. POMNIEJSZENIE PODATKU O KWOTĘ WPLĄTY NA RZECZ ORGANIZACJI POŻYTKU PUBLICZNEGO

Jest to nowa instytucja w polskim prawie podatkowym, funkcjonująca od 1 stycznia 2004 r. Jej konstrukcja wychodzi naprzeciw postulatom możliwości wspierania działalności organizacji pozarządowych częścią podatków. W niektórych krajach w ten sposób wspierana jest też działalność kościołów i związków wyznaniowych (np. Włochy, Węgry).

Instytucja ta dotyczy podatników podatku dochodowego od osób fizycznych i jest uregulowana w art. 27d updf i art. 27 ustawy o wolontariacie. W polskim porządku prawnym przybrała formę klasycznej ulgi podatkowej – można ją porównać do darowizny w całości odliczanej od podatku. Oznacza to konieczność uprzedniego poniesienia odpowiedniego wydatku, a następnie możliwość pomniejszenia o tę kwotę należnego podatku. We wspomnianych rozwiązaniach zagranicznych na ogół wystarczy wskazanie przez podatnika w rocznym rozliczeniu podatkowym wybranego beneficjenta, a obliczenie należnej kwoty i dokonanie samej wpłaty (przelewem) pomniejszającej podatek spoczywa już na organach podatkowych.

Wpłaty pomniejszającej podatek mogą dokonać podatnicy składający roczne zeznanie zgodnie z art. 45 ust. 1 updf. Wyłączono więc tym samym z takiej możliwości podatników uzyskujących dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej i z kapitałów, a opodatkowanych jednolitą stawką 19% (oni składają roczne zeznania zgodnie z art. 45 ust. 1a updf).

Wpłata powinna być dokonana na rzecz organizacji pożytku publicznego. Warunki, jakie muszą spełniać te organizacje, są w tym wypadku identyczne jak w przypadku darowizn. Musi być ona jednak faktycznie dokonana i dopiero następnie podatnik o odpowiednią sumę pomniejsza kwotę należnego podatku lub powiększa kwotę oczekiwanego zwrotu nadpłaty. Może to być szczególnie uciążliwe, zwłaszcza w odniesieniu do podatników niekorzystających z innych ulg i odliczeń, a dotychczas rozliczanych np. przez pracodawcę lub Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Terminem dokonania wpłaty jest okres między 1 maja roku podatkowego a dniem złożenia zeznania podatkowego, ale nie później niż 30 kwietnia roku następnego po podatkowym¹⁸. Tak szeroko zakreślony przedział czasowy pozwala zaliczyć do sum wydatkowanych na ten cel zarówno wydatki poniesione w czasie roku podatkowego, jak i wówczas, gdy podatnikowi znana już będzie wysokość podatku należnego za dany rok. Termin zakończeniu roku podatkowego umożliwia zatem precyzyjne poznanie limitu 1% należnego podatku, ale w żadnym razie nie jest pierwszym możliwym dniem dokonywania takich wpłat. Wyjątkiem jest tutaj 1 stycznia 2004 r., kiedy to regulacje wprowadzające tę instytucję dopiero weszły w życie i w ten sposób możliwe było zakwalifikowanie wyłącznie wpłat dokonanych od 1 stycznia do 30 kwietnia 2004 r. Oczywiście nie mogą to być te same środki – raz odliczone jako darowizna, a drugi raz jako pomniejszenie podatku. Nic nie stoi jednak na przeszkodzie, aby np. kwotę darowizny przekraczającą limit 350 zł potraktować jako wpłatę tego rodzaju.

Wpłata na rzecz organizacji pożytku publicznego może pomniejszyć podatek o kwotę równą 1% tegoż. Wspomniany 1% podatku może być kwotą jednej wpłaty, sumą wpłat na rzecz jednej lub wielu organizacji. Oczywiście możliwe są wpłaty w kwotach wyższych, ale nie przynoszą one żadnych korzystnych skutków podatkowych. Przy obliczaniu wysokości 1% limitu odliczenia pomijało się grosze, a nie (jak w innych podobnych przypadkach) zaokrągliło w górę lub w dół¹⁹. Planowana jest zmiana od 2005 r., polegająca na zaokrągleniu do pełnych dziesiątek groszy w dół²⁰.

Dokonane odliczenie należy udokumentować dowodem wpłaty na rachunek bankowy organizacji pożytku publicznego, zawierającym imię, nazwisko oraz adres wpłacającego, kwotę wpłaty i nazwę obdarowanej organizacji.

¹⁸ Druk senacki nr 812.

¹⁹ Art. 27d ust. 5 updf.

²⁰ Druk senacki nr 812.

*

Podsumowując, można zauważyć kilka kierunków dokonanych ostatnio zmian:

- ograniczono limity darowizn – 350 zł, a potem 6% dochodu w przypadku podatników podatku dochodowego od osób fizycznych (w miejsce 10%, 15% lub łącznie 15% dochodu), 10% w przypadku podatników podatku dochodowego od osób prawnych (w miejsce analogicznych limitów jak w updf);

- całą grupę celów preferowanych dawniej przez ustawodawcę zastąpiono organizacjami pożytku publicznego – z koniecznością ubiegania się zainteresowanych o taki status;

- wprowadzono instytucję pomniejszania podatku o 1% dochodu, przekazany na rzecz organizacji pożytku publicznego, jednak z procedurą znacznie utrudniającą tę operację i wyraźnie dbającą bardziej o interes budżetu państwa niż wspomnianych organizacji;

- nie uregulowano *expressis verbis* statusu darowizn na kościelną działalność charytatywno-opiekuńczą²¹.

Szansą wydaje się wprowadzenie pomniejszenia podatku o 1%, choć na razie niemożliwa jest ocena skuteczności tego rozwiązania. Pozwoli ono jednak w dłuższej perspektywie zbadać wrażliwość podatników, ich umiejętność stosowania nowej procedury, a także umiejętność organizacji pożytku publicznego w docieraniu ze swoją ofertą do potencjalnych darczyńców. Być może nie jest to kres stosowania tej instytucji, czego przykładem są wspomniane kraje – np. Włochy i Węgry.

²¹ Tak stało się w odniesieniu do podatków i opłat lokalnych: „Ulgi i zwolnienia podatkowe w zakresie podatków i opłat lokalnych przyznane kościołom i związkom wyznaniowym regulują odrębne ustawy” – art. 1b ust. 1 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych, Dz. U. z 2002 r., nr 9, poz. 84 – tj. z późn. zm.